

Doğu Akdeniz–Hazar Havzası Entegrasyonu Tartışmaları ve Türkiye’nin Konumu

ABD Suriye Özel Temsilcisi ve Ankara Büyükelçisi Tom Barrack tarafından çeşitli konuşmalarda dile getirilen “Doğu Akdeniz’in Hazar Havzası ile birleştirilmesi/entegrasyonu” fikri, ABD’nin Avrasya jeopolitiğine ilişkin uzun vadeli stratejik tahayyülünün güncel ve rafine bir ifadesini yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, enerji güvenliği söylemiyle sunulsa da gerçek anlamda Avrasya’nın güney kuşağında yeni bir jeopolitik düzenin inşasını, bölgesel güç dengelerinin yeniden yapılandırılmasını ve ABD liderliğinde şekillenen bir güvenlik mimarisinin kurumsallaştırılmasını hedeflemektedir. Doğu Akdeniz ile Hazar Havzası’nın tek ve bütünleşik bir stratejik alan olarak kurgulanması, enerji kaynaklarının taşınmasından çok daha öte bir anlam taşımakta; deniz yetki alanları, askeri konuşlanma, ittifak ilişkileri ve bölgesel egemenlik tartışmalarını doğrudan etkilemektedir.

Bu çalışma söz konusu projenin Türkiye merkezli bir perspektifle değerlendirilmekte; Mavi Vatan doktrini çerçevesinde fırsatları, riskleri ve politika seçeneklerini analiz etmektedir. Buna göre Türkiye’nin dışlandığı bir Doğu Akdeniz-Hazar Havzası entegrasyonunu sürdürülebilir olmadığı, Türkiye’nin ise bu süreci edilgen biçimde izlemek yerine düzen kurucu bir aktör olarak yeniden tanımlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Projenin Arka Planı ve Türkiye Açısından Önemi

Soğuk Savaş’ın sona ermesinden itibaren ABD dış politikasında Hazar Havzası, Rusya ve İran’ı çevreleme stratejisinin merkezinde yer almış; enerji koridorları bu stratejinin en işlevsel araçlarından biri hâline gelmiştir. Bakü–Tiflis–Ceyhan Petrol Boru Hattı, Bakü–Tiflis–Erzurum Doğalgaz Hattı ve Güney Gaz Koridoru gibi projeler, yalnızca enerji arzının çeşitlendirilmesini değil, aynı zamanda Kafkasya–Anadolu hattında Batı eksenli bir jeopolitik sürekliliğin tesis edilmesini amaçlamıştır. 2010’lu yıllardan itibaren Doğu Akdeniz’de keşfedilen hidrokarbon rezervleri ise bu sürekliliği Akdeniz’e taşıyan yeni bir stratejik alan yaratmıştır. Büyükelçi Barrack’ın dile getirdiği entegrasyon fikri, bu tarihsel fikre dayanan ve bu iki alanın artık birbirinden bağımsız değil, tek bir jeopolitik sistemin tamamlayıcı unsurları olarak ele alınması gerektiği varsayımına dayanmaktadır.

Doğu Akdeniz’in bu bütünleşik jeopolitik çerçeveye eklemlenmesi, deniz yetki alanları meselesi başta olmak üzere ciddi hukuki ve siyasi sorunları da beraberinde getirmektedir. Türkiye açısından Doğu Akdeniz, yalnızca enerji kaynaklarıyla değil, egemenlik hakları, deniz yetki alanları ve bölgesel güç dengeleri bakımından da hayati bir öneme sahiptir. Bu bağlamda Türkiye’nin son yıllarda geliştirdiği ve sistematik bir doktrin hâline getirdiği Mavi Vatan anlayışı, Doğu Akdeniz–Hazar entegrasyonu tartışmalarının merkezinde yer alması gereken temel stratejik çerçevelerden biridir. Mavi Vatan doktrini, Türkiye’nin Karadeniz, Ege ve Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarını bir bütün olarak ele almakta; denizlerdeki egemenlik ve egemen hakları, kara güvenliğinin ayrılmaz bir uzantısı olarak tanımlamaktadır.

Mavi Vatan doktrini, klasik kıta merkezli güvenlik anlayışından deniz merkezli bir jeopolitik perspektife geçişi temsil etmektedir. Bu doktrin çerçevesinde Doğu Akdeniz, Türkiye için yalnızca bir enerji havzası değil, Anadolu’nun güneyden kuşatılmasını engelleyen stratejik bir derinlik alanıdır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz’i Türkiye’yi dışlayan ya da Türkiye’nin deniz yetki alanı iddialarını görmezden gelen projeler aracılığıyla Hazar Havzası’na bağlama girişimleri, Ankara açısından doğrudan bir egemenlik ve güvenlik sorunu olarak algılanmaktadır. Barrack’ın söyleminin Türkiye boyutunda en problemli yönü de bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Türkiye, Hazar Havzası ile Doğu Akdeniz arasında yalnızca coğrafi bir geçiş ülkesi olmamakla birlikte tarihsel olarak enerji koridorlarının güvenliği, siyasi meşruiyeti ve sürekliliği büyük ölçüde Türkiye’nin aktif katılımına bağlı olmuştur. Buna rağmen Doğu Akdeniz’de İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ekseninde şekillenen ve ABD ile AB tarafından desteklenen enerji ve güvenlik projelerinde

Türkiye'nin dışlanması, entegrasyon fikrinin temel çelişkilerinden birini oluşturmaktadır. Türkiye'nin dışlandığı bir Doğu Akdeniz denklemine, Hazar'dan Akdeniz'e uzanan bir jeopolitik hattın sürdürülebilirliği ciddi biçimde tartışmalıdır. Türkiye merkezli stratejik bir okuma, Doğu Akdeniz–Hazar entegrasyonunun ancak Mavi Vatan doktriniyle uyumlu bir çerçevede anlamlı ve istikrarlı hâle gelebileceğini göstermektedir. Türkiye'nin Libya ile imzaladığı Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Mutabakatı, bu bağlamda yalnızca ikili bir anlaşma değil, Doğu Akdeniz'de dayatılmak istenen statükoya karşı geliştirilen stratejik bir karşı hamle olarak değerlendirilmelidir. Bu mutabakat, Doğu Akdeniz'in Türkiye'yi dışlayan enerji projeleriyle yeniden şekillendirilmesine yönelik girişimlere karşı, deniz yetki alanları üzerinden verilen yapısal bir cevaptır.

ABD Açısından Önemi

ABD açısından Doğu Akdeniz–Hazar entegrasyonu, Rusya'nın Avrupa üzerindeki enerji temelli nüfuzunu sınırlandırma, İran'ın Hazar'dan Levant'a uzanan jeostratejik derinliğini kırma ve Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Orta Koridor üzerindeki etkisini dengeleme hedefleriyle örtüşmektedir. Ancak Türkiye açısından bu hedeflerin tamamı, mutlak bir uyum alanı oluşturmamaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişiminin ardından ABD ve müttefikleri, hem Güney Kafkasya'da hem de Akdeniz havzasında siyasal ve jeopolitik dönüşümleri desteklemiş; bu süreçte Rusya'nın bölgedeki nüfuzu belirgin biçimde zayıflamıştır.

Rusya'nın söz konusu havzalardaki jeopolitik gücünün dengelenmesi Türkiye açısından bazı olumlu sonuçlar doğurmakla birlikte, ABD'nin inşa etmeye çalıştığı yeni jeopolitik düzende öne çıkan aktörler ve yönelimler, Türkiye'nin ulusal hedefleriyle tam bir uyum göstermemektedir. Türkiye, bir yandan NATO üyesi olarak Batı güvenlik mimarisinin parçası olmayı sürdürürken, diğer yandan çok yönlü dış politika anlayışı doğrultusunda Rusya, İran ve Çin ile ilişkilerini belirli bir denge içinde yürütmeyi amaçlamaktadır. Bu durum, Doğu Akdeniz–Hazar entegrasyonu fikrinin Türkiye açısından otomatik olarak benimsenebilecek bir strateji olmadığını ortaya koymaktadır.

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sorunu çözülmeden, Filistin meselesi bağlamında süregelen çatışmalar sona ermeden ve Suriye ile Lübnan'daki istikrarsızlık giderilmeden, bu entegrasyonun kalıcı bir düzen üretmesi zor görünmektedir. Üstelik Türkiye'nin dışlandığı bir senaryoda bu sorunlar daha da derinleşmekte; bölge, iş birliği alanı olmaktan ziyade büyük güç rekabetinin sertleştiği bir çatışma sahasına dönüşmektedir. Mavi Vatan doktrini bu noktada, Türkiye'nin yalnızca savunmacı değil, aynı zamanda düzen kurucu bir aktör olma iddiasını da yansıtmaktadır.

Sonuç

Tom Barrack'ın "Doğu Akdeniz'in Hazar Havzası ile birleştirilmesi" yönündeki söylemi, ABD'nin Avrasya jeopolitiğinde kurmak istediği yeni düzenin kavramsal bir çerçevesini sunmaktadır. Ancak Türkiye merkezli ve Mavi Vatan doktriniyle uyumlu bir stratejik okuma, bu yaklaşımın Türkiye'nin deniz yetki alanları, egemenlik hakları ve bölgesel rolü dikkate alınmaksızın hayata geçirilmesinin mümkün olmadığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Doğu Akdeniz ve Hazar Havzası, Türkiye açısından ayrı ayrı değil, deniz ve kara jeopolitiğinin bütünleştiği tek bir stratejik derinlik alanı olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda söz konusu entegrasyon fikri, Türkiye için edilgen biçimde uyum sağlanacak bir dış politika gündemi değil, Mavi Vatan ekseninde yeniden tanımlanması ve müzakere edilmesi gereken çok boyutlu bir jeopolitik mücadele alanıdır.